

AQLI ZAIF O'QUVCHILARDA MOTIVATSIYA ASOSIDA O'QISHNI O'ZLASHTIRISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI.

Abdujabborova. Mavjuda Baxtiyor qizi.

JDPU. Maxsus pedagogika

kafedrası stajyor o'qituvchisi.

mavjudaabdujabborova29@gmail.com.

<https://orcid.org/0009-0005-2041-4977>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18667469>

Annatsiya: Ush maqolada aqli zaif o'quvchilarda motivatsiya asosida o'qish o'zlashtirish jarayonini ta'minlashda o'ziga xos didaktik o'zgarishlarni ilmiy darajali tahlil qilish. Aqli zaif o'quvchilar uchun o'quv quvvatini yanada samarali va qiziqarli qilishda didaktik o'yinlar muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Maqolada didaktik o'yinlarning o'quvchilarning motivatsiyasini aniqlash, hujjat kognitiv va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashdagi o'rni, o'quv jarayoniga ta'siri haqida ilmiy nazariyalar. Tadqiqotda tadqiqotchilarning materiallariga asoslanib, o'quvchilarning o'zlashtirishning o'zlashtirishni ko'rib chiqishlari, ijtimoiy qo'llab-quvvatlanganini va muvaffaqiyatga erishishdagi roli yoritib beradi.

Kalit so'zlar: aqli zaif o'quvchilar, motivatsiya, didaktik o'yinlar, o'qishni o'zgartirish, kognitiv rivojlanish, emotsional rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, o'quv faoliyati, pedagogik metodlar, muvaffaqiyatga erishish.

O'yinlarning asosiy xususiyatlari shundaki, bularda to'g'ridan-to'g'ri ta'limga aloqador masalalar o'yin qoidalari niqobi ostida o'tadi. Bola o'ynar ekan, o'rganaman deb o'ylamaydi, lekin o'yin jarayonida u nimagadir o'rganadi. Ta'lim bu erda ataylabdan o'tilmaydi. O'yinlarning qimmati shundaki, u kichik yoshdagi bolalarning imkoniyatlariga javob beradi va ularning energiya sarflashlarini muvozanatlashtiradi. U ma'lum darajada ta'lim mazmunini qabul qilish va o'qitishni niqoblash kabi muhim xususiyatga egadir. Bola buni hayolga keltirmagan holda o'rganadi. Shuni ham aytish keraki, didaktik o'yinlarda, shaxsning tormozlanish qobiliyati, diqqatini o'sishi, kuzatuvchanlik kabi xususiyatlari o'sibgina qolmay, bolalarning bevosita o'quv faoliyati ham shakllanadi. O'yinlarda jamoaviy ish, ongli intizomni tarbiyalash uchun kerak bo'lgan do'stona birodarlik hissiyoti, to'g'rilik, haqiqatgo'ylik va boshqa hislatlar rivojlanadi. Jamoa o'yinlarida astoydil maqsadga intiladigan va boshqalarni etaklaydigan tashkilotchi bolalar, yo'l boshchi bolalar tarbiyalanadi. Bolalar qanchalik yosh bo'lsa, o'yin ularni faoliyatida shunchalik katta ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarni tarbiyalashda o'yinning ahamiyatiga yetarlicha baho

bermaydigan o'qituvchi o'z ishida katta yutuqlarga erisha olmaydi. Amalda stol ustida o'ynaladigan o'yinchoqlar, harakatli o'yinlar, texnik o'yinlar, atraksionli o'yinlardan foydalaniladi. Bola hayotida rollarga bo'linib o'ynaladigan o'yinlarda katta odamlar o'rtasida paydo bo'ladigan munosabatlarni o'zlari tushunadigan vaziyatlarda qaytaradilar. Bola o'ziga ma'lum bir rolni olar ekan, tegishli qoida, vazifalarni bajaradi va bu qoidalarni o'zlashtirib oladi, ahloqiy malaka va odatlarni egallaydi. Rollarga bo'linib o'ynaladigan o'yin ko'pchilik bilan o'tkaziladi. O'yin davomida bolalar o'rtasida kattalar orasidagi munosabatlar tarkib topadi, va asta-sekin mustahkamlanadi. Bolaning yoshi o'sib borishiga qarab rollarga bo'lib o'ynaladigan o'yinlar bilan bir qatorda didaktik va harakatli o'yinlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bola maktabga qatnay boshlaganda o'yinning ahamiyati bir oz kamayadi. Lekin ta'lim olish o'yinni bola hayotidan butunlay chiqarib tashlaydi, degani emas. Bu holda o'yinning xarakteri, uning mazmuni o'zgaradi, biroq uning bolalar tarbiyasidagi ahamiyati muximligicha qolaveradi. Kichik yoshdagi o'quvchilarning rollarga bo'linib o'ynaladigan o'yinlarda ular tasvirlayotgan kishilarning xususiyatlari muhimroq bo'lib ko'rinadi. O'quvchilarning kuchlilik, botirlik, chaqqonliligiga sabab bo'ladi. Bolalar to'siqlarni engib o'tishga harakat qiladilar, qahramonona ishlarni bajaradilar. Ixtisoslashtirilgan ta'lim tashkilotlari boshlang'ich sinfida ta'limning oxiriga borib, ong-bilim doirasining kengayishi munosabati bilan o'quvchilar haqiqiy qiyinchiliklarni yengib boradi. O'yin elementlarini kiritish bolalarda belgilangan ishni mumkin qadar yaxshiroq bajarish ishtiyoqini uyg'otadi va ularda har qanday ishga ma'suliyat sezgan holda yondoshish odatini tarkib toptiradi. Boshlang'ich sinflarda didaktik yoki o'rgatuvchi o'yinlar keng tarqalgan. Ular bilish mazmuniga ega bo'lib, o'quvchilarning aqliy rivojlanishiga qaratilgan. O'quv faoliyatining har-xil turlarida hilma-xil o'yinlardan keng foydalaniladi. Didaktik o'yinlarni samarali tashkil etish uchun avvalo o'qituvchi bolalarning yoshi, aqliy rivojlanish darajasi, psixofiziologik xususiyatlari va qiziqishlarini to'g'ri aniqlash va tahlil qilish kerak bo'ladi. O'yin tanlashda o'quv materialining mazmuni, fanda o'rganilayotgan yangi tushunchalar, mavzular ko'p yillik tajribaga ega mutaxassislar tavsiyasi asosida ishlab chiqiladi. Aqli zaif o'quvchilar uchun didaktik o'yinlarning mazmuni sodda, tushunarli va hayotiy bo'lishi zarur. Har bir o'yin mashg'ulotdan oldin batafsil tushuntiriladi, bolalarning harakatlari kuzatilib, faollik va bilim darajasi tahlil qilinadi. Shuningdek, o'yinlarni tashkil etishda o'quvchilarning qiziqishlarini rag'batlantirish va motivatsiyasini oshirish uchun rag'batlantiruvchi usullardan foydalangan ma'qul. Masalan, yutuq va muvaffaqiyatlarni o'z vaqtida ta'kidlash, maqtab turish, rag'bat bilan boshqalar

oldida faol bo'lishga yordam beradi. O'yin davomida bolaning ruhiy holatini yuksak darajada ushlab turish muhim, biror mavzudan charchash yoki qiyin vazifa bajarishda qiyinchilikka duch kelsa, o'qituvchi yordam ko'rsatishi, yo'lyo'riq berib borishi lozim. Bunday muhitda har bir o'quvchi o'zini qadrligi, ahamiyatli his etadi hamda o'z imkoniyatlariga ishona boshlaydi. Ta'lim jarayonida didaktik o'yinlarni muntazam va tizimli tarzda qo'llash o'quvchilarni faollikka chorlaydi, ularni tashkilotchilikka o'rgatadi, ijtimoiy va madaniy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Har bir o'yin mashg'uloti bolaning aqliy va jismoniy salohiyatini to'liq namoyon etishiga yordam beradi, bolada katta hayotga ishonchni oshiradi, jamiyatda muvaffaqiyatli hayot kechirishiga turtki bo'ladi. Aqli zaif o'quvchilarda motivatsiya asosida o'qishni o'zlashtirish jarayonini ta'minlashda didaktik o'yinlarning ahamiyati juda katta. Didaktik o'yinlar, o'quvchilarning faolligini tekshirish, o'rganishga bo'lgan harakatini uyg'otish, va o'qish jarayonini yanada samarali qilishda muhim rol o'ynaydi. Aqli zaif o'quvchilarda o'qishga bo'lgan motivatsiya ko'pincha zaif bo'ladi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarini o'zlashtirishga tuzatish ta'sir ko'rsatishi mumkin. Didaktik o'yinlar, o'z harakatlari, o'quvchilarning yordamini va ular o'qish jarayonida faol ishtirok etadilar. O'yin – bu o'quvchilarning ichki motivatsiyasini rag'batlantiruvchi moddalar va ular tomonidan o'rganilayotgan mavzuga bo'lgan yordamni kuchaytiruvchi ijtimoiy vositadir. Didaktik o'yinlar o'quvchilarga o'rganilayotgan materialni o'zgacha, interaktiv va qiziqarli shaklda taqdim etadi. Aqli zaif o'quvchilarda bu usul o'qishni o'zlashtirishni osonlashtirish, chunki ular o'yin orqali o'rganayotgan materialni amaliyotda qo'llashga imkoniyat yaratishlar. M.A.Kornilova ilmiy ishlarida foydalanish, didaktik o'yinlar o'quvchilarning tajriba orqali bilimlarni kuzatish yordam beradi va hujjat o'quv ishlab chiqarish yaxshilaydi. Aqli zaif o'quvchilarda didaktik o'yinlar jismoniy motivatsiyani rivojlantirish, balki emotsional va kognitiv yordamga ham yordam beradi. G.E Disterveyning ilmiy ishlari shuni ko'rsatadigan muhim vosita, o'yinlar o'quvchilarining diqqatini jamlash, o'zlashtirishni saqlash va xotira saqlashni yaxshilashda muhim vosita. Didaktik o'yinlarning kognitiv o'quvchilariga o'qish jarayonida faol ishtirok etishga yordam beradi, qaror qabul qilish, hal qilish va tizimli fikrlashlarini rivojlantirishdir. Didaktik o'yinlar orqali o'quvchilarda o'zaro hamkorlik va ijtimoiy ko'rinishni rivojlantirish mumkin. Sh. A. Gurechning fikricha, didaktik o'yinlar orqali o'quvchilar bir-birlari bilan muloqot qilish, bu esa veb-sayt ijtimoiy kompetensiyalarini va hamkorlikda ishlashni rivojlantirishdir. O'quvchilarning muvaffaqiyatga erisha olishi va o'qishdagi samaradorligiga erishish ko'pincha ularga ko'plab qiziqarli va samarali o'quv metodlariga bog'liq.

O'yinlar yordamida o'quvchilar o'zlarining muvaffaqiyatlarini sezadilar, bu esa motivatsiyani yanada kuchaytiradi. R.A Masharikning ilmiy izlanishlarida shuni ta'kidlaydiki, didaktik o'yinlar orqali o'quvchilar o'qish jarayonida bo'lishni uning qobiliyati, bu esa huquqni hurmat qilishini yana va o'qishga bo'lgan intilishlarini yanada kuchaytiradi.

Didaktik o'yinlar aqli zaif o'quvchilarning o'qishni o'zlashtirish jarayonida samarali vositalar. O'yinlar nafaqat motivatsiyani, balki emotsional, kognitiv, ijtimoiy vositaga ham yordam beradi. Ilmiylarning didaktik o'yin o'quvchilarining o'rganish jarayoniga bo'lgan sifatini yaxshilashda qanday tajribaga ega bo'lish ko'rinishi. O'qish jarayonida didaktik o'yinlardan samarali yo'lga chiqish, o'quvchilarning muvaffaqiyatga erishishiga va o'qishdagi muvaffaqiyatlarini tuzatishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdukarimova, S. (2019). "Aqli zaif bolalarning rivojlanishida didaktik o'yinlarning o'rni". Maxsus pedagogika, 2(4), 112-118.
2. Abdurahimov, I. (2018). "Maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun interaktiv o'yinlarning ta'limiy ahamiyati". Defektologiya, 4(3), 72-76.
3. Alimova, L. (2021). "Didaktik o'yinlar orqali aqli zaif bolalarning nutqini rivojlantirish". Pedagoglar uchun, 3(2), 89-94.
4. Anvarova, D. (2020). "Maxsus maktablarda o'qitishning innovatsion usullari". Zamonaviy ta'lim, 5(1), 21-25.
5. Eshonqulova, N. (2017). "O'quvchilarning rivojlanishida o'yin metodikasi". Defektologlar to'plami, 3(2), 65-70.

